

Miroslav Saniga

Všetko
„naj...“

**o našich
vtákoch**

PERFEKT

Miroslav Saniga

Všetko „naj...“
o našich vtáko

Miroslav SANIGA

Všetko „naj...“

o našich vtákoch

PERFEKT

Všetko „naj...“

o našich vtáko

Text © Miroslav Saniga

Photographs © Author's archive, Perfekt's archive, Marcel Jakúbek

Illustrations © Juraj Martiška, Miroslav Saniga

Slovak edition © Perfekt 2015

Vtáčia rodina na Slovensku

Rozlohou patrí Slovensko k malým európskym krajinám, no pokiaľ ide o prírodné bohatstvo, tak patrí medzi „prírodné veľmoci“. Predstavuje neobyčajne rozmanité územie, ktoré nám môžu právom závidieť omnoho väčšie štáty. Na malom kúsku Zeme máme okrem mora prakticky všetky typy ekosystémov – nížiny, pahorkatiny, hory, ale aj veľhory v podobe Vysokých Tatier so skalnatými štítmi a s ľadovcovými plesami. Bohatá pestrosť biotopov podmieňuje rozmanitosť rastlín a živočíchov, vyplývajúcu z lokalizácie Slovenska v samom srdci európskeho kontinentu, ale aj z vývoja, ktorý tu prebiehal tisícročia.

Z početnej jedenásťtisícovej rodiny operencov celého sveta sa u nás vyskytuje 340 divo žijúcich druhov vtákov (okrem voľne žijúceho holuba domáceho), z toho je 220 druhov hniezdičov. Vyše 190 druhov tu žije v zimnom období. Mimo zimného obdobia sa u nás vyskytuje ďalších 58 druhov vtákov, ktoré však nehniedzia.

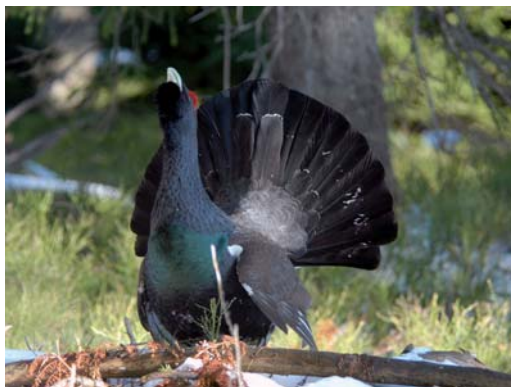
Najstarší vtáci kolonizátori Slovenska

Ďubník trojprstý, hlucháň hôrny a pôtik kapcavý obývajú horské smrekové lesy nášho územia od poslednej doby ľadovej, teda sú tu už vyše 10 000 rokov. Tieto tri vtáčie glaciálne relikty (pozostatky doby ľadovej) majú jednu spoločnú črtu – sú verné svojim domovským okrskom aj počas krutých, nezriedka veľmi dlhých zím s dvojmetrovými záľahami snehu.

6

Ďubník trojprstý

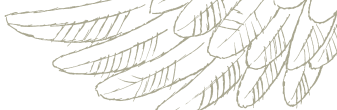
Veľkosť: 21 cm, rozpätie krídel: 36 cm, hmotnosť: 60 g. Je to čierno-biely d'aťel so zlatým temenom. Medzi samicou a samčekom sú nenápadné rozdiely. Samičke chýba žltá farba na čele. Ďubník má tri prsty (dva nasmerované dopredu, jeden dozadu). Šplhá obratne po kôre najmä ihličnatých stromov. Na rozdiel od ostatných d'aťľov je to mimoriadne dôverčivý operenec, navyše žijúci skrytejším a tichším spôsobom života. Jar a leto prežíva v pároch,

■ Hlucháň hôrny

■ Ďubník trojprstý

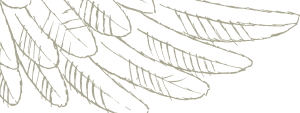

jeseň a zimu samotársky. Ozýva sa hlbším hlasom ako ostatné d'atle – „ik-ik“. Bubnovanie po suchých konároch a kmeňoch je tichšie a pomalšie (prednášané v staccate) ako u d'atľa veľkého (ten drumbluje v legate).

Čriečky zo života

Ďubník trojprstý sa vyskytuje na Slovensku v lesnom pásme v najvyššie položených horských oblastiach (Malá a Veľká Fatra, Vysoké, Západné a Nízke Tatry, v Chočskom pohorí, v Slovenskom rudohorí, na Kysuciach, na Orave). Biotopom tohto datľa sú staré smrekové lesy v podhorských a horských oblastiach. Najväčšmi obľubuje hrebeňové partie lesných porastov pralesného charakteru so suchými a polámanými stromami. Ďubník trojprstý prežije celý svoj život na svojich teritóriách, ktoré neopúšťa ani počas krutých zimných mesiacov. Zavčasu na jar (už vo februári a v marci) sa začne ozývať charakteristickým bubnovaním na suché konáre alebo kmene stromov. Takto si označuje stanovištia a teritória, z ktorých vyháňa prípadných sokov a votrelcov. Hniezdnu dutinu, ktorá býva obvyčajne v nejakom suchom alebo spráchnivenom smrekovom kmeni, si pár ďubníkov trojprstých vytesáva sám v priebehu mája. Potrava ďubníka je prevažne živočíšna. Sú to predovšetkým chrobáky žijúce v dreve a ich larvy, ktoré ďubník zbiera spod kôry tak vyschnutých, ako aj živých stromov.

Hoci je tento glaciálny relikť zvyknutý na tvrdé zimné podmienky so záľahami snehu a treskúcimi mrazmi, panujúce v prostredí horského smrekového lesa, nepohrdne ani slnečnicovými semenkami či nesoleným lojom. Keďže v decembri či v januári, počas panovania mrazivého počasia s chumelicami, máva ďubník trojprstý mimoriadne sťažený prístup k potrave, rád prilietava zahnať si veľký hlad ku krmidlu v záhradke domčeka v podhorskej dedinke či pri vysokohorskom hoteli.

Najmladší operení obyvatelia Slovenska

Hrdlička záhradná a kanárik poľný sa usadili na našom území v roku 1950, čajka sivá priletela prvý raz v roku 1982, čajka bielohlavá zahniezdila v roku 1983, kormoránovi malému sa na území Slovenska zapáčilo v roku 1992. V tom istom roku rozšíril našu vtáčiu rodinu aj škovránok krátkoprstý. Kulík morský sa začlenil do vtácej komunity Slovenska v roku 1993, kolibkárík zelený o rok neskôr a trasochvost citrónový v roku 1997.

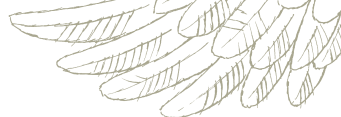
■ Kulík vrchovský

Najdlhšie zdomácnený vták

Kura domáca je vyšľachtená z kury divej, ktorej domovom je juhovýchodná Ázia. Ľudia začali s jej domestikáciou asi 4 000 rokov pred n. l. Kikirikanie kohútov a kotkodákanie sliepok tvorilo ešte v nedávnej minulosti neodmysliteľný zvukový kolorit gazdovských dvorov našich dedín. V súčasnosti je chov tejto kedysi takej obľúbenej domácej hydiny rozšírený menej. Kuríny a maštale na vidieku zivajú prázdnotou, a tak už nielen mestské, ale ani dedinské deti sa nemajú kde s týmto kedysi najbežnejším domácim vtákom zoznámiť.

Ako sliepky začali znášať likérové vajíčka

Ujo Fabián je starý dedinský gazda, ktorý má dvor plný domácich zvierat. Vedno so svojou žienkou Jolankou popri psovi a troch mačkách chovajú ešte niekoľko sliepok. O zvieracie osadenstvo dvora sa ujo Fabián stará veru vzorne. Keď niektoré zvieraťko ochorie, stará sa oň ako o človeka, mojka ho, láska, len aby sa čím skôr z choroby vystránilo.

Takto to bolo raz aj so sliepkami, ktoré mu boli počas zimy pochoreli na chrípku. Ujo Fabián ich liečil najskôr odporúčanou a overenou medicínou. Deň čo deň primiešaval hydine do potravy tabletku penicilínu. Keď však po týždni choroba neustupovala, lež, naopak, ešte sa stupňovala, rozhodol sa pomôcť sliepkam iným spôsobom.

„Keď nespomáha medicína z lekárne, musím vás vyliečiť inak,“ prihovárал sa ujo Fabián chradnúcej hydine. „Namiesto penicilínu vám dám do poživne trocha domácej slivovice, tá vám, moje milé

sliepočky, určite pomôže. Musel by v tom byť čert, aby táto prastará medicína nezabrala aj vám, moje milé kurence...“

Ako ujo Fabián hútal, tak aj urobil. Ešte v ten večer, netušiac, ako jeho ozdravný pokus dopadne, naliať sliepkam do žrádla tuhej pálenky.

Na druhý deň včasne ráno vstala manželka Jolanka skôr ako jej manžel a išla hneď do maštale skontrolovať zdravotný stav hydiny. Keď otvorila dvere, takmer omdlela od hrôzy, ktorá sa jej zjavila pred očami. Všetky sliepky ležali hore nohami a nejavili takmer žiadne známky života...

„Fabián, vstávaj, sliepky nám od tej mrzkej choroby dochnú!“ kričala gazdiná. „Ber nôž a sekeru a ideme ich jednu po druhej kántriť, aby sme z nich mali aspoň dajaký osoh!“

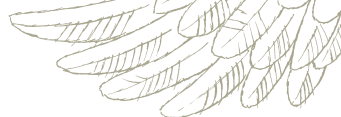
Keď to ujo Fabián počul, v prvej chvíli mu prišlo na um, že tej slivovice asi prilial do potravy sliepkam priveľa a že ich otrávil alkoholom.

„Ak sa o tomto mojom hriešnom počíne dozvie Jolanka, tak mi je amen,“ hútal gazda v duchu.

Vyskočil z postele, rýchlo si natiahol nohavice, obliekol vlnený sweater a utekal do maštale, čo mu sily stačili, aby ratoval, čo sa ešte ratovať dalo. Na jeho milé prekvapenie, nebolo mu treba hľadať nôž. Sliepky totiž vôbec neboli podochnuté, lež iba hodne

■ Sliepky

podnapité z večerného alkoholického opojenia. Omámené alkoholom neboli schopné stáť na nohách, a tak poniektoré iba ležali a iné sa prekoprcali zo strany na stranu...

„Neboj sa, starká, našim sliepkam nič nie je, len sú trocha z tej choroby vyslabnuté,“ konštatoval potmehúdsky ujo Fabián. Nemohol predsa žene prezradiť, že im dal večer vypiť slivovicu, tá by mu to veru neodpustila a poriadne by ho vyhrešila...

„Trošku ich poštuchám a uvidíš, že sa preberú,“ riekol ujo Fabián. „Hoci nenesú, nie sú ešte súce pod nôž, ale o pár dní budú zasa zdravé ako rybičky, uvidíš.“

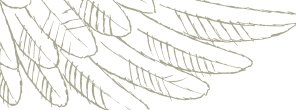
Keď sa sliepkam dopoludnia alkohol z krvi vyplavil, boli omnoho životaschopnejšie než večer, keď ich morila chrípka. Slivovica im očividne pomohla. Len čo ujo Fabián videl, že sa stav jeho hydiny rapidne zlepšil, milým sliepkam zasa potajomky, aby o tom nevedela jeho žena Jolanka, večer črpol do žrádla poldecák osvedčeného liečivého aperitívu.

Po týždni takejto špeciálnej alkoholickej terapie boli sliepky opäť zdravé a behali po dvore. Liečivá pálenková procedúra však nezostala bez následkov: milé sliepočky už potom nechceli konzumovať nič, čo nebolo dostatočne ochutené slivovicou. A tak ak ujo Fabián nechcel, aby mu sliepky pošli od hladu, musel im vždy večer potajomky črpnúť do potravy aspoň trošička alkoholu. A ony mu za to znášali likérové vajička.

Najchýrnejší spevák

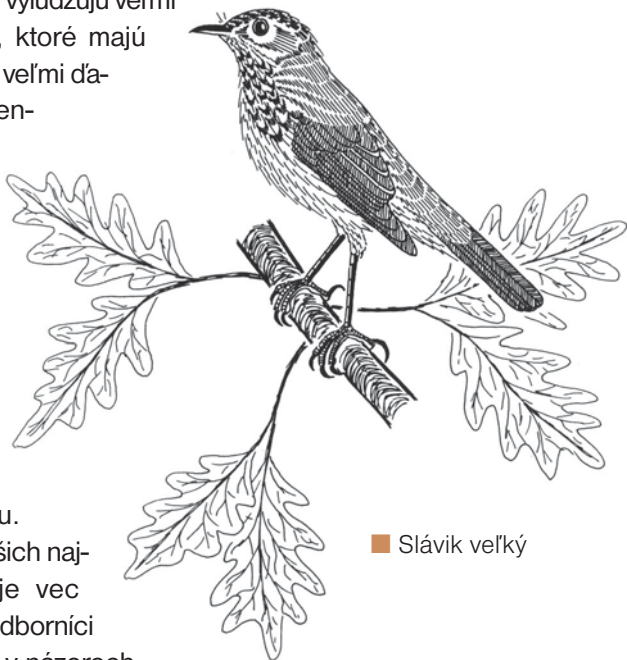
Podobne ako ľudia, ani všetky druhy vtákov nie sú „hlasovo nadané“. Medzi jednotlivými skupinami vtákov sú v ich hlasových prejavoch veľké rozdiely. K najlepším spevákom patria zástupcovia radu spevavcov. No ani v rodine týchto operencov nemajú všetci jej členovia rovnakú mieru schopnosti spievať. Nájdú sa medzi nimi menej, ale aj obzvlášť nadaní speváci. Napríklad zástupcovia

čelade krkavcovitých vyludzujú veľmi nemelodické zvuky, ktoré majú od lahodného spevu veľmi ďaleko. Väčšina operencov má daný „do vienka“ od svojich predkov iba základ druhovo typického spevu, zatiaľ čo vlastnú melódiu, rytmus, sfarbenie aj bohatosť tónov získavajú mladé vtáky odpočúvaním samcov svojho druhu.

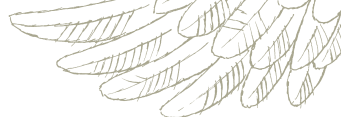
Určiť rebríček našich najlepších spevákov je vec veľmi subjektívna a odborníci – ornitológovia – sa v názoroch na miesta v rebríčku operených spevákov rozchádzajú. Všeobecne sa však za našich dvoch najlepších spevákov právom považujú slávik obyčajný a slávik veľký, ktorých spev vyniká bohatstvom tónov, veľkým rozsahom, množstvom strof, ako aj zvučným a melodickým prednesom. Jednotlivé strofy sú u slávikov veľmi variabilné a počet používaných motívov sa u týchto dvoch vtáčích speváckych „maestrov“ ráta na stovky.

■ Slávik veľký

Ako spoznáme slávika obyčajného

Veľkosť: 16 cm, rozpätie krídel: 25 cm, hmotnosť: 23 g. Sameček je rovnako sfarbený ako samička: sivohnedý zvrchu, pobelavý zospodu. Má veľké oči. Je to vtáčia ikona hustého krovia, milujúca

lesnú tónu a závetrie mimo dosahu očí zvedavcov. Býva veľmi plachý. Počas hniezdenia žije v pároch, ostatnú časť roka samotárskym spôsobom. Ohláša sa jemným „hu-it“, so zreteľným vystupňovaním druhej slabiky (na rozdiel od

■ Slávik obyčajný

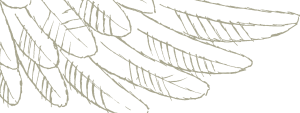
slávika veľkého) alebo drsným „karr“. Spev je melodický tlkot, ku koncu s typickým zosilňovaním (crescendom), ktoré v speve jeho bratranca slávika veľkého chýba. Slávik obyčajný s obľubou vyspevuje počas krátkych májových a júnových nocí.

13

Črievky zo života

Slávik obyčajný obýva v nížinách a pahorkatinách brehové porasty riek, okraje listnatých lesov s hustým krovinovým podrastom a háje do nadmorskej výšky 400 m. Hniezdo si splieta na zemi z listov a korieňkov tráv v hustej vegetácii. Hniezdi raz ročne. Je sťahovavý. Živí sa hmyzom. Na hniezdiská k nám prilieťa počas apríla. Na zimovanie do trópov v Afrike odlieta toto zimomráve stvorenie v auguste a septembri. Stav populácie nášho najlepšieho speváka na Slovensku sa odhaduje na 10 000 až 20 000 hniezdiacich párov.

V duete s hlucháňom

Jedno májové predstavenie hlucháňov na Smrekovici mi zostane navždy v pamäti. Kým som sa vyšťveral na tokanisko, zavše ma na ceste postretla hustá hmla, potom sa zase rozpršalo. Na tokanisku zo stromov len tak cupotali ťažké kvapky po predchádzajúcich prehánkach. Hoci už boli dve hodiny po polnoci, teda najvyšší čas na začatie hluchánieho zaliečania, v cupote kvapiek som nepočul klopkanie hluchánich kohútikov. Až po dlhej chvíli sa mi napokon podarilo započuť vylúsknutie jedného hlucháňa.

V lese ešte panovala čierna tma a tichom noci sa rozliehalo len hluchánie recitovanie. Odrazu však do tichučkej lúbostnej poézie hlucháňa zaznel hlasitý slávičí tlkot. Sprvoti som ani nechcel veriť vlastným ušiam a myslel som si, že mám halucinácie. Keď však spev neprestával, už som vedel, že ma sluch neklame a že som dnes svedkom vzácneho vystúpenia hlucháňa a slávika v duete.

Priznám sa, že ma vysoko na hornej hranici lesa, v smrečine, kde v tom čase ležali miestami ešte metrové snehové vankúše, spev slávika veľmi prekvapil. Ak by som nebol počul spievať slávika a hlucháňa spoločne v duete, nikdy by som neuveril, že niekedy v takej nadmorskej výške (nad 1 400 m n. m.) budem svedkom toho, ako sa májovému ránu spoločne zaliečajú hlucháň, ktorý je tu doma, a slávik, ktorý sa v tomto biotope zastavil len na noc počas svojho ťahu na sever...

Najvytrvalejší operený sólista

Na jedno „nadýchnutie“ dokáže škovránok poľný vyspevovať bez prestávky priam neuveriteľné dlhé tri minúty. Keď ma túlavé topánky zanesú na horské lúky nad hornú hranicu lesa, moja duša vždy pookreje. Vysokohorské prostredie v dotyku s modrým nebom má na môj organizmus vždy blahodarné účinky. Tam, v tráve medzi kyticami veterníc narcisokvetých, započúvaný do nekoneč-

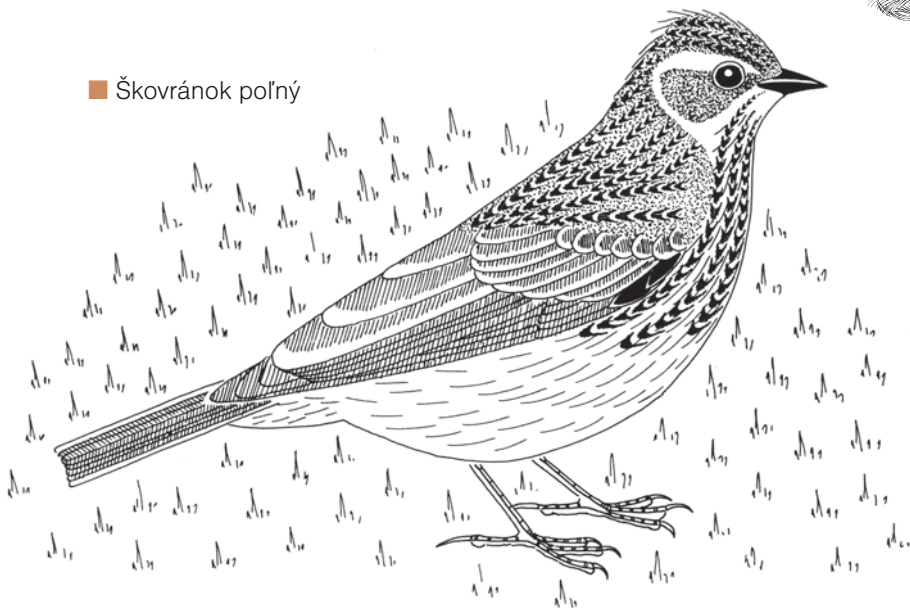
ného trilkovania škovránka poľného, rozjímam o prírode a pripadámi, akoby som sa ocitol priamo v nebeskom raji...

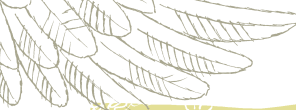
Ako spoznáme škovránka poľného

Veľkosť: 17 cm, rozpätie krídel: 27 cm, hmotnosť: 40 g. Sameček je sfarbený na nerozoznanie od samic: je hnedý s okrovým bruchom. Hruď je fľakaná oválnymi hnedými škvrkami. Pobehuje po zemi alebo poletuje v povetří, neúnavne pritom prespevujúc na plné hrdielko. Počas hniezdenia žije v párikoch, zvyšok obdobia samotársky alebo v malých krdlikoch. Je to plachý vták, no mimoriadne spevavé stvorenie. Pri vyletení sa ozýva „trlit“. Pesnička je dlhá a bohatá na rozmanité motívy. Škovránok nezriedka vyletí do takých výšok, že poslucháčovi jeho sólového vystúpenia sa celkom stratí z dohľadu.

15

■ Škovránok poľný

Čriečky zo života

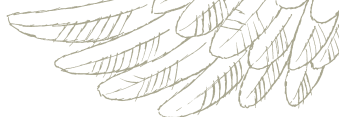
Škovránok poľný obýva lúky a polia od nížin až po hôľne pásma, kde v Nízkych a Západných Tatrách vystupuje až do nadmorských výšok okolo 1 700 m. Hniezdo zo suchých stebiel a korieňkov tráv si stavia na zemi v trsoch trávy. Hniezdi dvakrát za sezónu. Je sťahovavý. Živí sa hmyzom, na jeseň a v zime semenami. Počas novembra odlieta tráviť zimné mesiace do oblastí okolo Stredozemného mora. Spätný návrat máva načasovaný na koniec februára a začiatok marca. Celkový stav populácie tohto operenca sa na Slovensku odhaduje na 200 000 až 400 000 hniezdiacich párov. Posledné roky prírodovedci zaznamenávajú nápadné kolísanie početnosti v populáciách škovránka. Na svedomí to má viacero negatívnych faktorov (používanie herbicídov, insekticídov a pesticídov, skoré kosenie lúk), čím sa zničia hniezda so znáškami alebo s mláďatami.

16

Najspevavejšie vtáacie stvorenia

Spev vtákov je u nás najnápadnejší v máji, keď sa k nám navráti z teplých krajín všetky sťahovavé vtáky. Vtáčia symfónia májového rána či večera v lese je úžasná. Samček pinky obyčajnej odspieva počas jedného jarného dňa svoju ľubozvučnú pesničku až štyritisíckrát. S malými prestávkami vyspevuje prakticky celý deň, najviac však ráno a večer, takže denne celkom tejto činnosti venuje 12 000 sekúnd (3 hodiny 20 minút). Počas celej jarnej sezóny – od marca do konca júna – samček pinky prednesie svoju strofu úctyhodných 500 000 ráz. V noci je takýmto vytrvalostným spevákom svrčiak riečny, ktorý svoj monotónny svrkot, nápadne pripomínajúci zvuk motora traktora bežiaceho na voľnobeh, prednáša z hustého brehového zárastu nepretržite od neskorého večera do rána a potom s krátkymi pauzami aj počas dňa.

Ako spoznáme pinku obyčajnú

Veľkosť: 15 cm, rozpätie krídel: 26 cm, hmotnosť: 22 g. Medzi samičkami a samčekom je nápadný farebný rozdiel: samček je hnedočervený s modrosivou hlavičkou, na čiernych krídlach má dva biele pásiky; samička je hnedastá. Hniezdne obdobie prežívajú v pároch, zvyšnú časť roka trávia v krdľoch. Jedince z lesa sú plaché, dedinské a mestské pinky sú však neobyčajne prítulné. Pinka vydáva zvuk „pink-pink“ alebo „fri-fri“, najmä pred dažďom a búrkou (z tohto hlasového prejavu vznikla pranostika našich predkov – „pinka volá na dážď“). Spev je kovový a hlasný. Samček na jar prespevuje dennodenne, prakticky nonstop od skorého rána do neskorého večera, obyčajne z vrcholcov vysokých stromov. Odvážne jedince, v prevažnej miere však samčeky, ktoré sa nepodriadia jednému z mnohých paragrafov prírodných zákonitostí

 Pinka obyčajná

■ Pinká obyčajná

o odsťahovaní sa na jeseň do teplých krajín a zostanú u nás zimovať, sa pridružujú k iným stálym vtákom a často navštevujú krmidlá.

Čriečky zo života

Pinká obyčajná patrí medzi najbežnejšie a najpočetnejšie európske druhy. Je to obyvateľ lesov, alejí, cintorínov, parkov, sadov a záhrad. U nás hniezdi od nížin až po hornú hranicu lesa (1 500 m n. m.). Hniezdo z machu si stavia v korunách stromov. Hniezdi dvakrát ročne. Je čiastočne sťahovavý vták - samčekom zostávajú zimovať v nižších polohách, samičky odlietajú na juh Európy, vracajú sa v marci. Pinka je semenožravá, mláďatá však rodičia krmia hmyzom. Celkový počet hniezdiacich párov na Slovensku sa odhaduje na 3 000 000 až 5 000 000.

Ako spoznáme svrčiaka riečneho

Veľkosť: 15 cm, rozpätie krídel: 20 cm, hmotnosť: 17 g. Samček a samička majú rovnaké operenie: hnedý kabátik, belavý spodok. Počas sezóny žije svrčiak v pároch, zvyšok roka samotársky. Je to extrémne plachý vtáčik, ktorý sa schováva vo vegetácii, kde sa akoby na vtáčiu olympiádu dokonale natrénovaný artista obratne šplhá hore-dolu, a to aj rozkročmo, po dvoch stonkách trstiny či žihľavy, čo okrem neho a jeho ďalších dvoch spoludruhov svrčiakov, všetkých trsteniarikov a fúzatky trstinovej žiadne iné naše vtáča nezvládne. Ozýva sa drsným „zr“. Spev je monotónne vrčanie, pripomínajúce stíšený zvuk motora traktora bežiaceho na voľnobeh.

■ Svrčiak riečny

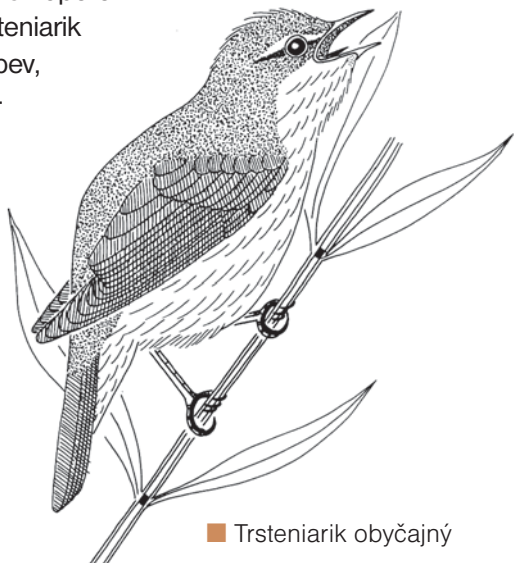
Čriečky zo života

Na Slovensku je to hniezdič rozšírený na väčšine územia, hojnejší je v nížinných oblastiach pri dolných tokoch riek - Dunaj, Váh, Hron, Ipel', Hornád, Bodrog a Laborec. Popri potokoch vystupuje aj do vyššie položených oblastí (Liptov, Orava). Biotopom je rastlinná vegetácia v okolí riek. Je sťahovavý. Jarný prilet k nám má načasovaný na začiatok mája, do rovníkovej Afriky odlieta počas augusta. Hniezdi raz do roka. Hniezdo si pár splota zo suchých stebelok tráv medzi stonkami vegetácie, s obľubou v žihľave. Živí sa hmyzom. Stav populácie na Slovensku sa odhaduje na 10 000 až 15 000 hniezdiacich párov.

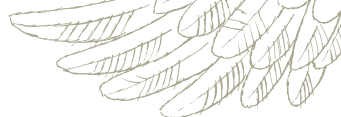
Najnadanejší imitátor

Rebríček našich „Top 10“ operených spevákov uzatvára trsteniarik obyčajný, ktorého jemný spev, prednášaný často nepretržite za mesačných nocí, je bohatý na najrozmanitejšie variácie. Navyše tento operenec vnáša do svojej pesničky aj motívy iných druhov vtákov. Je to vtáčí interpret s najširším speváckym repertoárom – dokáže napodobniť 212 iných

■ Trsteniarik obyčajný

druhov operencov, z toho až 113 vtáčích domorodcov z Afriky, kam odlieta tráviť zaslužené týždne zimného odpočinku. Samček trsteniarika obyčajného po prvom roku sústredeného učenia a tajného „odpočívania“ ovláda až 77 motívov zo spevu iných druhov vtákov.

K takýmto šikovným imitátorom spevu patria u nás aj sedmolások obyčajný, škorec obyčajný a strakoš obyčajný. Títo takzvaní vtáci „posmievačikovia“ dokážu do svojich nápevov zakomponovať všakovaké zvuky z okolia, napríklad zvučky zvonenia mobilných telefónov, vŕzganie dverí alebo vrát na humnách či klaksóny áut. Vedci zistili, že podnikavé samčeka, usilujúce sa svoj prirodzene zdedený alebo od svojich otcov naučený spev obohatiť o nové motívy, majú pri zásnubách s potenciálnymi snúbenicami vyššie šance na uzavretie partnerských zväzkov než zaostalé samčeka, ktoré sa nechcú alebo nevedia prispôbiť novému „módnemu trendu“. Klasické ľúbostné nápevy sa samičkám, náročným pri výbere partnera, zdajú už priveľmi „opočúvané“, a tak sa ich interpreti stávajú pre ne pri pytačkách menej atraktívnymi.

Ako spoznáme trsteniarika obyčajného

Veľkosť: 14 cm, rozpätie krídel: 20 cm, hmotnosť: 12 g. Samček je rovnako sfarbený ako samička: hnedastý zvrchu, pobelavý zospodku. Zdržuje sa v hustej bylinnej vegetácii, z ktorej nerád vylieta, pretože je veľmi plachý. Hniezdnu sezónu trávi v pároch, zvyšok roka prežíva individuálne. Je to vtáci majster sveta v lezení po stonkách bylinnej vegetácie všetkými možnými spôsobmi, aj tým najnáročnejším – rozkročmo po dvoch susedných stebľách trstiny (tzv. pavúčí operenec). Ozýva sa drsným „karr“. Spev je mimoriadne melodický a bohatý na motívy iných operencov, ktorých nápevy samček u nás doma i v ďalekej cudzine pozorne odpočúval, postupne sa ich naučil dokonale imitovať a vhodne dovedna zmixovať do výslednej geniálnej skladby.

Čriepek zo života

Trsteniarik obyčajný je najhojnejším zástupcom rodiny trsteniarikov na našom území. Obýva zárasty brehov okolo riek, okraje lesov s hustým bylinným podrastom (prhlava dvojdomá), ako aj rumoviská do nadmorskej výšky 800 až 900 m. Majstrovsky upletené hniezdo v tvare kolísky si stavia v hustej rastlinnej vegetácii. Hniezdi raz ročne. Je to sťahovavý operenec, tráviaci zimnú „dovolenku“ až v tropickej Afrike. Na hniezdisko prilieta začiatkom mája. Krátko po vyhniezdení koncom augusta odlieta na zimovisko. Živí sa hmyzom. Celkový stav populácie trsteniarika obyčajného na Slovensku sa odhaduje na 40 000 až 50 000 hniezdiacich párov.

Ako spoznáme sedmohláska obyčajného

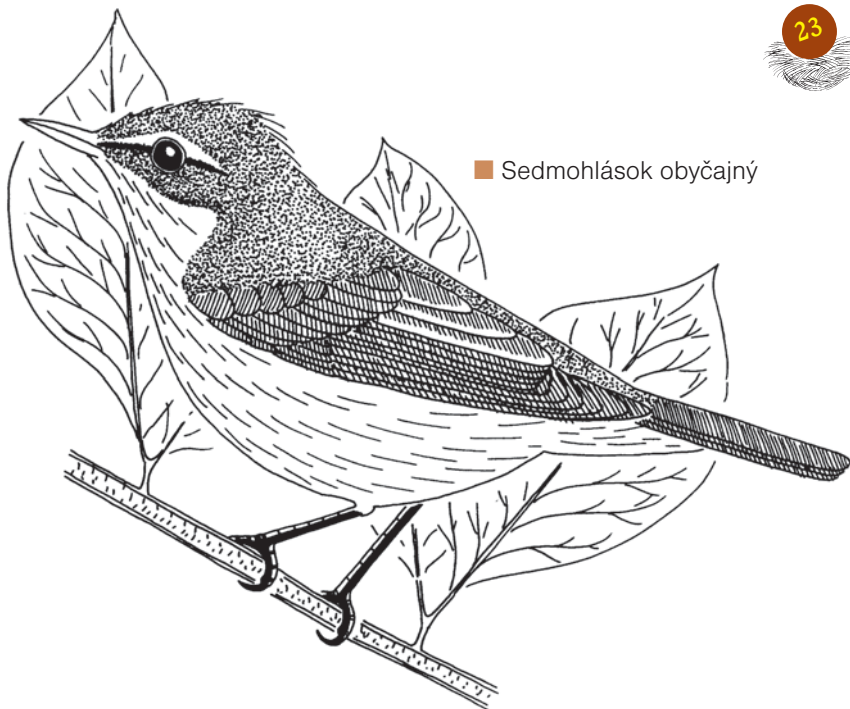
Veľkosť: 13 cm, rozpätie krídel: 23 cm, hmotnosť: 16 g. Samček je rovnako sfarbený ako samička: hnedozelený kabátik, sivožltý spodok tela a nápadný očný pásik. Je to neposedný vtáčik, poskakujúci v korunách kríkov a stromov. Je bojazlivý. Počas

hniezdenia žije v pároch, po zvyšnú časť roka vedie samotársky život. Keďže sa skrýva medzi listím, prezradí sa skôr melodickým spevom, do ktorého hudobne mimoriadne citlivo a vhodne zakomponováva nápevy iných vtáčích spevákov, v ktorých napodobňovaní sa samček po celý svoj život neustále zdokonaľuje.

Čriečky zo života

Sedmohlások obyčajný obýva listnaté lesy, stromové aleje, cintoríny, parky, záhrady v nížinách a pahorkatinách do nadmorskej výšky 1 000 m n. m, ojedinele hniezdi aj vyššie. Hniezdi raz ročne. V korunách stromov si stavia úhladné a s nijakým iným vtáčím „tkáčom“ nezameniteľné hniezdo zo stebiel tráv a machov, pospľietané pavučinovými vláknami a zvonku okrášlené tenkou brezovou kôrou. Sedmohlások je hmyzožravý sťahovavý operenec, tráviaci zimu v oblastiach centrálnej a južnej Afriky, kam sa odoberá už počas augusta. Vracia sa v máji. Na našom území sa odhaduje hniezdenie 10 000 až 20 000 párov.

■ Sedmohlások obyčajný

Najrýchlejší letec

Na skalnej polici sedí samička sokola sťahovavého, ktorá s ne-
všedným záujmom sleduje letecké manévry nastávajúceho part-
nera. Ten sa snaží svojej potenciálnej partnerke predstaviť v čo naj-
lepšom svetle – v role najstarostlivejšieho partnera a otca ich
spoločného budúceho potomstva. V povetří predvádza najkrko-
lomnejšie akrobatické kúsky, len aby sa mu podarilo svoju nastá-
vajúcu očariť a získať si
tak jej náklonnosť. Vyle-
tuje vysoko pod nebeskú
klenbu, napokon sa
v modrastom nebi celkom
stráca, aby po krátkej
chvilke mohol predstaviť
samičke vrcholné číslo
svojej zasnubnej vzdušnej
šou. Zrazu sa s vystrče-
nými nohami rúti k zemi
v strmhlavom lete ako ka-
meň padajúci voľným pá-
dom a mieri rovno na sa-
mičku. Keď sa už-už zdá,
že predstieraný útok za-
vrší nárazom do poten-
ciálnej partnerky, odrazu prudký let s rýchlosťou 350 kilometrov za
hodinu zabrzdí a vyšvihne sa nad skalnú stenu. Tam potom zave-
sený v povetří, trepotajúc rýchlo krídlami, hlasito kikoce.

Ako spoznáme sokola sťahovavého

Veľkosť: 45 cm, rozpätie krídel: 105 cm, hmotnosť: 0,6 až 1 kg.
Samček sa líši od samičky veľkosťou – je mohutnejší. Sokol má

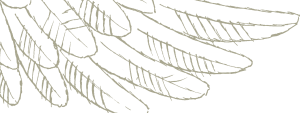
čierno-sivý chrbát, spodok tela je biely so sivými vlnkami. Zakrivená horná čeľusť zobáka má „zúbok“ (na rozdiel od jastrabov). Kridla sú v letku špicaté a zalomené. Najčastejšie ho vidieť pri naháňaní mestských holubov. Sokoly sťahovavé žijúce v pôvodnom skalnom biotope sú plaché, novodobí podnájomníci mestského prostredia sú prítulní. Počas hniezdenia žije v pároch, zvyšnú časť roka obľubuje samotársky spôsob života. Je mlčanlivý, len počas párenia sa ozýva ďaleko počuteľným „kri-kri-kri-kri“.

■ Sokol sťahovavý

Črievky zo života

Stanovištom sokola sťahovavého je otvorená krajina, lesy prerušované čistinami, a to od rovín až po vysokohorské polohy. Loví v bezlesných otvorených priestranstvách, hniezdi v skalných stenách, v poslednom čase aj na vysokých budovách v mestách. Hniezdi raz ročne. Je sťahovavý, počas októbra odlieta zimovať do južnej Európy. Páry obsadzujú staronové hniezdiská v marci. Loví vtáky, prevažne v letku. V minulosti to bol u nás bežný vták, po roku 1970 sa však zaznamenal značný pokles stavov. V súčasnosti je u nás sokol sťahovavý kriticky ohrozeným vtáčím druhom. Potenciálne hniezdne lokality sú roztrúsené po celom území Slovenska. Populačný stav tohto symbolu ochrany prírody (fosília zajtrajška) sa na našom území odhaduje na 5 až 24 hniezdiacich párov.

Najvytrvalostnejší letec

Dážďovník obyčajný počas svojho osemnásťročného života nalieta neuveriteľných 6,4 milióna kilometrov, čo predstavuje osemnásobnú vzdialenosť zo Zeme na Mesiac a späť! Výkon hodný obdivu. Dážďovník obyčajný je v našich zemepisných šírkach jedným z najdlhšie „dovolenkujúcich“ operencov. Na svoje letoviská do tropickej a južnej Afriky odlieta už v polovici augusta a relaxuje tam až sedem mesiacov. Späť sa vracia v apríli a na svoje hniezdiská prilieta v polovičke mája. Tieto vtáky sú zvláštne tým, že keď v priebehu augusta opustia svoje hniezdiská u nás v Európe, potom až

■ Dážďovník obyčajný

